

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

„Mea culpa, mea maxima culpa.“

I.

Kegyes keresztyén olvasóm!

Épen vasárnap írom e sorokat. E nap pedig — jól tudjátok — arra való, hogy az ember magába szállván, ismerje meg nemcsak bűneit, hanem hibáit is, bánja meg igaz szívvvel azokat s tőlök mihamarabb megválni igyekezzen, hogy levetkezvén az „ó embert.“ „új ember“ gyanánt kelhessen fel. — Jertek tehát ti is s ti különösen, kik a ref. tanügynek munkásai vagytok. Azzal ugyan nem biztathatlak benneteket, hogy minden bűneiteket elibetek tárom, de hát e szolgálatomra nincs is szükségetek, mivel ezt elvégzi én helyettem az országos középiskolai tanáregylet közlönyének okt. 1-ről kiadott számában Petrovich Ferencz ur, nekem semmi mást nem hagyván fenn mint hogy benneteket kellő hatályossággal buzdítsalak megtérésre.

A dolog mivolta tulajdonképen az, hogy P. F. ur a jul. elején tartott országos középiskolai tanáregylet gyűlésén előadást tartott „Az 1880. évi törvényjavaslat a gymnáziumi és reáliskolai oktatásról“ cím alatt a felekezeti, illetőleg a prot. tanárképzésről. Ebben kiemeli, hogy „a hol rosszul áll a középiskolák ügye ott . . . a fő ok bizonyosan a tanárokból és tanügyi hatóságokból rejlik.“ — Azután felemlítve, hogy a törvényjavaslat 68. §-a „mely szerint a hitfelekezetek is jogosítva vannak középiskolai tanárok kiképzéséről és képesítéséről gondoskodni“ „csak euphemismus, melynek valódi jelentősége ez: a protestáns felekezetek jogosítva vannak tanárképzésről és képesítésről gondoskodni;“ végül megmagyarázza, hogy „Ha tehát felekezeti tanárképzésről van szó, nem tudok — már t. i. P. F. ur — szabadulni egy tanárképzési *minuendo licitatio* aggasztó képétől, melyet végelemzésben a magyar tudományosság fogna megszíníteni.“ Fel van még említve, bővebb megérthetés okából az is, hogy „ha a népiskola nem felel meg feladatának, az baj,

de még nem veszedelem; rossz középiskolákból azonban az államnak *egy* veszedelme áll elő.“ (Vajjon nem kettő?) A kormány tartozik arról gondoskodni, hogy ilyen ne fejlődjék s főleg az által gondoskodik, ha elősegíti azt, hogy *tanult, önértetes, becsületes tanárokat kapjanak a középiskolák.*“ Összefoglalva pedig a mondottakat, nem találja „helyénvalónak, felekezeti tanárképezdét kínálni, mi előtt az komolyan kéretnék. Ha kéretik, a kormánynak legyen gondja arra, hogy az *ne legyen valami obscurus zugintézet. Középiskolai tanári oklevelet csak állami vizsg. bizottság előtt lehessen szerezni.*“ Más szóval a törvényjavaslat 68. §-át delendum esse censet.

Ha ezeket végig gondolod szegény kálomista tanár kollégám, megértheted belőle, hogy te tudatlan, önértet nélküli és nem becsületes vagy! Tanulttá, önértetessé és becsületessé az tenne téged, ha megcensálna P. Ferencz ur! Arra is rá jöhetsz, hogy a te működésed az államnak mindeddig *veszedelmére* és nemcsak bajára volt. Azt is kisűtheted, hogy egyházi főhatóságaid lelkiismeretlenek és rossz hiszeműek, mert ily tanulatlan, önértet és becsület nélküli filkót alkalmaztak tanárul, mint — velem együtt — te, s még most sem akarnak mást, mint a szellemi proletariatus szaporítását.

Vakmerőbben és kevesebb szeméremmel aligha nyilatkozott még valaki Magyarországon a protestáns tanárokról és protestáns tanügyről. — És ha Petrovich ur azt mondja, hogy ha ezen nyilatkozatában még is volt sarcasmus, az a tolla, de nem a lelke malitiája lehetett, én is kérem, hogy ha ugyan olvassa e cikket s talál benne valami sértőt, vagy malitiosust — ámbár Isten óvjon, hogy ilyen kerüljön bele — azt ne ő maga, hanem a *tolla* sziveskedjék magára venni.

A helyett azonban, hogy megneheztelnénk Petrovich urra ezért az elég őszintén kitalált otrombaságért, jobban illik mihozzánk, hogy őszinteségeért mondjunk köszönetet. Ime, legelőször is megtudtuk,

nyilatkozatából azt, hogy a protestántizmus — meg ne hallja a heves-nagy-kunsági tractus! — olyan haldokló oroszán már ma Magyarországon, a melyen akárki rughat egyet. Azt hitted ugy-e balgatag kálvinista tanártársam, hogy ha te, a helyett, hogy Kunhegyesen vagy nem tudom én hol pap lennél, s élnél nyugodtan, elmégy külföldi egyetemre s ott tanulsz még egy pár évet, hát neked akkor is ki-tüntetés, ha megválasztanak tanárnak s te érdemet szeresz egyházad és hazád iránt, mint az a jó balgatag Lechner László, ki büszkén mer hivatkozni arra, hogy ő 400 frtért volt *elégedett* felekezeti tanár, ha — mondom — te 7—800 frtért tanárkodol. Lásd ilyen a hiúság büntetése! a kik nálad tehetőségben, szorgalomban sokkal gyengébbek voltak, azok azon nyugalmat élvezik, melyet a jól teljesített kötelesség öntudata nyújt. Te hiúságból, balga lelkesedésből akartál ruhát venni fázó gyermekednek, hiúsággal, szűkkörű, felekezetedért való lelkesedéssel akartad betömni éhező száját, s hazaszere-tettel akartad paplan helyett betakarni; ugy-e későn jössz rá, hogy megcsaltad felekezetedet, meg a hazát, meg családot, mert te tanulatlan, önérzés és becsület nélkül való ember vagy, ki mindenkinek kárt tettél? Nem köszönettel tartozol ezért a tanu-ságért Petrovich ő nagyságának?

Jóna Gy.

A g g ó d á s.

A legközelebb Budapesten tartott konvent üléseinek megnyitása alkalmából egyik — politikai — fővárosi lapunk így nyilatkozik: „A konvent tárgysorozatának nagy halma-zából három kiváló jelentőségű tárgy magaslik ki. Egyik a közös egyházi alkotmányra vonatkozó törvényjavaslat meg-állapítása. A másik a köznevelés és oktatás szervezésére vonatkozó törvényjavaslat kidolgozása. A harmadik életbe-vágó tárgy, melylyel e konvent foglalkozni fog s melyre nézve a zsinat elé törvényjavaslat terjesztendő, az egyete-mes egyházi közpénztár (domesztika) kérdése. Elvárjuk a protestáns egyháztól, hogy ez életkérdés megoldásában is multjához méltónak fog bizonyulni s autonomikus szabadsága biztosítékait áldozatkészségének nemes alkotásaival szilárdítja meg.“ A konvent kimondván a zsinattartás idejét s meg-jelölvén annak helyét, a három fontosnak, életbevágónak elismert tárgy közül kettőt részletesen letárgyalván, szept. 21-én szétoszlott.

E beces lap konventi tudósításából olvasom, hogy a szeptember 18-iki ülésben Papp Gábor püspök ur, mint a debreczeni konvent által a misszió és domesztika ügyében kiküldött bizottság elnöke jelenti, hogy a bizottság kiküldetésének eleget tett s munkáját beadja. — Majd a „Prot. Egyházi és Iskolai Lap“ konventi tudósítója említi, hogy az állami főfelügyelet miként értelmezésének megállapítása után „Peterdy még a domesztika-bizottság munkáját ki-

vánná fölvétetni; de a tagok legnagyobb része már induló félben levén, a sürgető felszólalás elhangzik.“

Tehát „kiáltó szó“ maradt a pusztában Peterdy ur sürgető szava! melyre a konvent ülésező termében nem adatott viszhang. Mikor lesz ez is elkészítve, letárgyalva ugy, mint két társa, hogy a zsinat színe előtt szép, ékes ruhában jelenhessék meg? ugy hogy legalább szóba álljanak vele? Nem tartom valószínűnek, hogy a zsinat megnyitása előtt még egy konvent — minthogy a várvavárt zsinat ajtai nem sokára feltáru landanak — tartatnék azért, hogy ez az életkérdés is társaival *együtt oldassék meg* a legközelebbi zsinaton.*)

Igaz, hogy e tárgy *mostandban* nem forgott az egyház-megyék s kerületek asztalán; igaz, hogy nem kérdezettek meg annak miként leendő megállapításáról, s mint az egyház-alkotmány s közoktatás javaslatai egy gyűlésen sem idézett elő oly élénk vitát, hogy egyik vagy másik gyűlési referens megemlítésre méltónak tartotta volna. Legfeljebb az egyházi lapok időközönként megjelent önálló cikkei mutatták, hogy még ez a szikra sem aludt ki egészen. Pedig — szerintem legalább — a három életbevágó kérdés közül kettő a harmadikon — mint alapon — a nem tárgyalt domesztika kérdésén nyugszik.

Domesztika: alap; közoktatás: alépitmény; alkotmány: tetőzet.

Megjegyzem, hogy a domesztikát alapul nem Debreczen, H.-M.-Vásárhely, Halas stb. gazdag, de a sokkal több apró, szegény egyházakra nézve állítom.

Minden alkotásnál pedig legelőbb alapot készítenek. Hogy az egyházalkotmány és iskolák nem képezhetik az alapot, könnyű megmutatni. Az önmagát saját erején fenntartani nem bíró egyházakban kinek készítették az alkotmányt és közoktatási törvényjavaslatot? A közoktatási javaslat majd felerősítetik — az egyház által szegénysége miatt fenntartani nem bírt felekezeti iskola helyett az állam által állított községi iskolában — az állam által kiadott közoktatási törvényvel. Az alkotmány pedig felesleges valami leendő az olyan — nagyon sok — községekben, hol a reformátusok számban és erőben megfogyva egyházat alkotni sem lesznek képesek. Pedig ez ismét a nemzetiségi kérdéssel fog kapcsolatban állani. Azon kis ref. egyházközségek, melyek a maguk erején nem lesznek képesek lelkész, tanító tartani, majd a tulnyomó számban és erőben levő oláhok, tótok, szerbek által fognak assimiláltatni s akkor a mostani fővezérek fogja terhelni a vád, miért nem tudtak a zsinat eszméje elfogadásának ideje óta néhány napot a domesztika javaslatára s letárgyalására szentelni, hogy így ez is előkészített volt társaival a zsinatra?

Mindenki által elismert, nyíltan bevallott tény, hogy ha sokáig nem jó még el a domesztika várva-várt korszaka: gyülekezeteink egy része addig mint oldott kéve széthull, megsemmisül. Akkor azután a nagyobb, gazdagabb, megmaradt egyházak magukra nézve feleslegesnek találván a domesztikát — mert ők a maguk erején is megélhetnek — a javaslat *ad acta* tétetik mint most.

Vagy talán most sem tétetett oda? hanem a 60-as évek hasonmogalmaiban adott tervek s javaslatok a jelen-

*) Tudomásom szerint a zsinatig még egyszer ülésezni fog a konvent. Szerk.

ben működött bizottság által átvizsgáltatván, ennek munkálata alapul szolgálhatand a zsinati tárgyalásokhoz? Óh! bárcsak így lenne! legalább akkor lehetne reményünk, hogy nem sokára ujult erővel ismét harc-képesek leendnek apróbb szegény egyházaink az elnyeléssel fenyegető katholicizmussal és nemzetiségekkel szemben. De e reményről is le kell mondanunk, ha Peterdy ur sürgető szavaira gondolunk.

Valóban különös színben tűnhetik fel minden gondolkodó protestáns előtt, hogy a lapok, egyházmegyei s kerületi gyűlések jegyzőkönyvei tele vannak az egyház nyomorult anyagi helyzetben létét tárgyazó cikkekkkel, panaszokkal; ország-világ tudja, hogy a magyar ref. gyülekezetek nagy részében az egyházi tartozásokat csakis karhatalommal lehet, sőt sok helyen még így sem lehet, mert attól a nyomorult egyháztagtól még ha az utolsó falat kenyeret, az utolsó butodarabot elveszik is, akkor sincs kifizetve egyházi adója, mondom, karhatalommal kell mintegy állami adóvégrehajtónak beszédni: mégis azok, kik e tárgyban, ez életkérdésben segíthetnének, a panaszoknak legalább egy idő múlva elejét vehetnék, a sürgető szó meghallgatása előtt szétosztolnak s hagyják gyűlni a panaszokat mind nagyobb halmazzá. Sőt még az iskolai törvények alkotásában mindinkább igyekeznek a kor színvonalára emeltetni az iskolákat. Bizonyosan szívesen áldozna a nép, de ha már a mostani egyházi és iskolai adót is exequáltatni kell, mégis temérdek a hiány, legyen szabad egész tisztelettel kérdenem: miből remélik főhatóságaink az ezen emelésből származó terheket fedezni? A hívek buzgó áldozatkészségére számítani — nézetem szerint — nem lehet. Miért? Felelnek helyettem azok a panaszok, melyek az egyes esperes urakhoz s ezek közvetítése folytán az egyházkerületi gyűlésekre benyújtatnak. — Vagy talán a fundus studiorumból? Erről a jelen viszonyok közt jobb nem is szólani. Azt hiszem, abból a mi szegény ref. egyházaink egy árva krajczárt sem fognak megolvashatni. A domesztika lehetne e tekintetben a kiegészítő eszköz. Viribus unitis! Jaj! de mikor lesz ez megvalósítva? A legközelebbi konventtől vártuk, hogy e tekintetben is „multjához méltó”-nak fog bizonyulni, egyházunk autonomikus szabadsága biztosítékait áldozatkészségének nemes alkotásaival szilárdítja meg.“ Vagy talán csakugyan multjához akar a domesztika kérdése méltó lenni? Talán a domesztika tárgyában ismét a 60-as évek réme kísért? Félnék még tárgyalásához kezdeni is annak a számtalan szegény kised — de nemzeti-ségi szempontból fontos — gyülekezet által várvavárt domesztikai javaslatnak, nehogy a végén önmagunk előtt kelljen pirulnunk? Nem merem — még gondolatban sem — oly félnék szívünek tartani egyházunk azon erős lelkű fiait, kik az államhatalommal szemben nemcsak 1859-ben, de a jelen és mult években is oly bátran sikra szállani készek voltak és hiszem — ha szükség kényszerít — leendnek is, hogy a domesztika tárgyában netán szűkkeblűségből származható ellenpárttal is saját egyházunk érdekében szembe nézni ne volnának elég bátrak.

Mi lehet tehát a domesztika kérdése folytonos halogatásának oka?

Sok — egyházunk siralmas anyagi helyzete felett — aggódó lélekkel óhajtaná tudni

Kesergő Jeremiás.

Nagytisztelendő szerkesztő ur!

Folyó évi október 16-án 42-ik számú becses lapjában „Egy kórtűnet egyházi életünk organismusában” című közlemény jelent meg „egy lelkész” aláírással. A Mező-Túron f. évi október 10 én történt lelkészválasztási ügyről szól az. Egyoldalú levén azon közlemény, némi világosításul, bátor vagyok én is mint laicus, hozzá szólani, hadd szóljanak aztán azok is, kik hivatva vannak a kórtűnet gyógyítására.

A mit az „egy lelkész” ur a tiszántuli egyházkerület 1876-ban Turgonyi Lajos ellen hozott ítéletéről mond, az igaz; ugyancsak a mit az 1880. júliusban irányában hozott megkegyelmező ítéletről említ, az is igaz. De e két ítélet között történeteket jónak látta elhallgatni, pedig azok az ügy világosítására szolgálnak. Nevezetesen: Turgonyi Lajos nehány lázongó híve — mint őket az egyházkerület nevezé — 1876-tól 1880-ig legalább is kétszer folyamodott a főtisztelendő egyházkerülethez, s mindannyiszor véglegesen elutasított. 1880. július előtt s így nem egész egy évvel 1879. augusztusi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve 251. számú határozatában a békétlenkedőknek ez mondatott: „Az egyházkerületi törvényszéknek Turgonyi Lajos lelkész ügyében hozott ítélete oly tényeken s adatokon alapulván, melyek kétségbevonhatlanok és megdönthetetlenek, a mint hogy maguk folyamodók is kénytelenek beismerni azoknak valódiságát: a kérvény oly utasítással küldetik meg a m.-túri egyháztanácshoz, hogy azt kérvényezőknél azon kijelentéssel kézbesíttesse, miszerint az egyházkerületi törvényszéknek mint peres ügyekben legfőbb egyházi hatóságnak ítéletei meg nem változtathatók; ennél fogva egyházunk jól felfogott érdekeit tartva szem előtt, arról, hogy Turgonyi Lajos a m.-túri egyházköztségben újlag választható legyen, végkép mondjanak le, s ily álmokkal magukat ne ámítsák és hitegessék.“

Nagy igazságot mondott ki ezzel az egyházkerület, s nem hihető, de fel sem tehető, hogy rossz néven ne venné, s engedetlenségnek ne magyarázná maga az egyházkerület, ha valaki a kegyelmi ténynél fogva ma már azt igazságtalanságnak tartaná. — Kórtűnet forma mutatkozik itt. Mi alapon változtatta meg az egyházkerületi közgyűlés a legfőbb egyházi törvényszék ítéletét? Irgalomból? Hiszen a a legfőbb helyről megmondott már az előtt a mező-túri egyháztanács közvetítésével a Turgonyi Lajos mellett kérelmezőknek: *miképp ha az egyházkerület csak az irgalomra s nem a tényekre, az igazságra tekintene, mi lenne egyéb mint a társadalom fenekestől való felforgatása.* A kegyelmezés ezeket tudva, ha nem kórtűnet, de mindenesetre megfejthetlen elvi kérdés.

A tiszántuli egyházkerületi közgyűlésnek Turgonyi Lajos irányában hozott kegyelmi ténye legyen „egy lelkész” szerint emberies és keresztyéni elveken s indokokon nyugvó határozat, de vajjon az egyházmegyét eltilthatja-e attól, vagy szabados-e az egyházmegyének, mint az egyházi belélet nyugalma s közbékéje legközelebbi közvetlen hivatott órének, hogy ne szóljon fel a jogosan őt illető geleji katona XXII-ik cánon érielmében, miszerint a megkegyelmezett, bár választható, de „*loco indignus.*“ Nem tiszteletlenség vagy engedetlenségből, de ez említett okból fel is szólalt a heves-nagykunsági egyházmegye, szinte emberies és keresztyéni szempontból. Felszólt a Szilasi Pál és társai által hozzá be-

adott óvás és kérvény folytán, melyet kár volt „egy lelkész” urnak közleményében nem ismertetni, ha történetesen az is hozzá tévedt volna. Abból a legeggyűbb keresztyén ember is meggyőződhetik, hogy a megkegyelmezettnek erkölcsi lehetetlenség, épen M.-Túron, épen a valláserkölcisíget hirdetni. Hát emberies vagy keresztyéni volna, hogy a négy éven át folytonosan lázított nép csodálatos nagy száma, a nagy öröklődéssel összetoborzott 276 szavazó válaszszon papot a 2109 részint szavazó, részint a szavazati urnától megvetéssel eifordult egyháztagok nyakára? Hol itt a remény legkisebb szikrája is a közbékére? Hol a kilátás, hogy a m.-túri egyház és iskolái ez úton virágozzanak? Tettekben nyilvánuló igazi vallásosság, ész és pénz nélküli? Miféle lelki szegény ember hihetné, hogy egy oly megróvott pap által a valláserkölcisíget a hallgatókban ébresztessék, öregbítettessék?

Uraim gondolkozzunk higgadtan, komolyan, köznyaszentegyházunk igazi érdekében, részrehajlás nélkül. Nem dorongokkal és fustélyokkal jönnek s állanak elő a megerősítés ellen folyamodók, óvást tevők, ügyök védelmére. De a főtiszteletű egyházkerület által 1876-ban hozott s általa többször megerősített dönthetlen igazságának érzetével! Szent egyházunk a szennyet nem tűrhető papi állás szempontlensége megőrzésének erős szándokával! A tiszta erkölcsiség eszközölhetésének egyedüli kívánásával! Magának az egyházkerületnek lelkőkre kötött óhajlásának teljesítésével, miszerint megmutatták, hogy *ők fel bírnak emelkedni a műveltség azon színvonalára, honnan a valódi papot megítélni kell.* — És ez állásponton mind ők, mind a mező-túri egyháztanács, mind az egyházmegye tisztelettel s engedelmisséggel tudomásul vették az egyházkerület kegyelmi tényét, — azonban nem tulajdoníthatnak annak több erőt, mint hogy a megkegyelmezett M.-Turon is választható, — de a XXII-ik Canon eltörölhető nem lévén: az egyházmegye a „*loco indigamus-t*” az egyházkerület megsértése nélkül törvényesen kimondhatta.

A mi „egy lelkész” ur 1, 2, 3, szám alatti kérdezősködéseit s aggodalmait illeti: azokba mint laicus nem avatkozom. Ugy hiszem illetékes helyen, ha kell, meg fog azokra a megyei papság és egyházmegye felelni. Különben nem halgathatom el, hogy igen gyenge feltevés, hogy ha Turgonyi Lajos a megyében máshova választatott volna, vajjon a papság tiltakozott volna-e ellene? Hátha tiltakozott volna?! Megtartják-e a lelkészek esküjüket? Hiszen épen Canonra hivatkoznak! Megtagadta-e az egyházmegye a felsőbbség iránti engedelmisséget? Hiszen a kegyelemből kifolyó választást egyáltalában nem akadályozta, sőt annak teljesítését eszközölte! Miért nem erőltette régebben az egyházmegye a mező-túri egyházat a papválasztásra? De hát az egyházkerület? Erre talán senki más feleletet nem adhat, mint ezt: nincs katonánk!

„Egy lelkész” ur közleményeinek végére csak ennyit: a *protestánczió szent könyvünkön alapul-e?* Máté V. 29. 30. maga a Krisztus mondja: *hogy ha a te jobb szemed megbotránkoztat, vágd ki azt, vagy ha a te jobb kezed megbotránkoztat tégedet vágd el azt.* Vajjon kérdem a botránkoztató szemü és kezü pap felállhat-e azon szent széken s megállhat-e épen azon Ur asztalánál, melyet szeme és keze oly sokszorosan megbotránkoztatott? — A közbéke és rend bizonyosan nem a 276, sem

egyházért, sem iskoláért nem lelkesülő szavazó, hanem igenis 2109 egyháztag által remélhető. Amazok a fellázított töredék nép, csak az 1876-ban bálványuk ellen hozott egyházkerületi ítéleten vett győzelem diadlát akarják megülni! tőlük maradhat az egyház, az iskola: Jelszavuk: *ne fíjessünk!!*

Tisztelt „egy lelkész” ur! sok a kórtünet egyházi életünk organismusában. Volna törvény, azt csürjük, csavarjuk! vagy eldobjuk! Parancsolunk s nem tudjuk miként engedelmeskedjünk? De talán legveszélyesebb kórtünet az éretlen nép kezébe adott korlátlan szavazati jog s félő, hogy a szavazati többség ássa meg sirját a reformált egyháznak s ha így lesz, mitől Isten mentsen, majd parentálbat „egy lelkész” ur! Mi pedig lehetünk gyászos halotti gyülekezet.

A békeség és világosság Istene legyen mindnyájunk kal!!
Egy laicus.

Tudósítás

a bányakerületi ev. egyházkerület ez évi október 9-én kezdődő közgyűléséről.

A bányakerületi ev. egyházkerület közgyűlése október 9-én vette kezdetét. A gyűlést Szeberényi Gusztáv püspök megnyitván, az október 8-án tartott értekezlet megállapodása szerint felolvastatott a felügyelő választásról szóló jegyzőkönyv, melynek értelmében Fabinyi Teofil legfőbb itélőszéki tanács-elnököt emelte a bizalom a kerület felügyelőjévé. A lelkészi lakon várakozó Fabinyi Theofil ur az érte ment küldöttség meghívására a teremben megjelent s miután a felügyelői állást elfogadni késznek nyilatkozott, püspök felszólítására az egész gyülekezet templomba vonult, hol Győri Vilmos lelkész mondott igen szép alkalmi imát.

Istenitisztelet után a gyülekezet ismét visszavonult a terembe s Szeberényi Gusztáv püspök üdvözölte röviden, meghatóan Fabinyi Theofil új felügyelőt, örömet fejezven ki ennek megválasztatása fölött, ki már eddig is sok érdemeiket szerzett a főiskola, s a kerület pénzügyeinek rendezése körül tanusított ernyedetlen munkássága, bölcs tapintata, igazságszeretete által.

Ezután Fabinyi a szokásos esküt letette s általános figyelem között nagyszabású nevezetes beszédet mondott. Elérkezettnek látja azon korszakot, melyben egyházunk hájója biztos kikötőben van, mert sokkal erősebbnek tartom — ugymond — ez alapot, melyen állunk és a polgári és vallásos szabadságot és egyenjogúságot, az alkotmányos állam élete és léte oly kétségbevonhatatlan feltételeinek ismerem, hogy a vallásszabadságot, önkormányzati jogokat, a jelenkor világosodott szelleme mellett veszélyben többé nem gondolhatom.

Ezen korszak megérkezése kijelöli az irányt, melyet követni kell s ez az: egyház fejlődése, erősödése, gyarapodása.

Ennek elérésére nézve első legfontosabb és legnehezebb feladat a vallásos érzület és buzgóság ébresztése és emelése; majd a szegény protestáns lelkészek anyagi helyzetének javítása, kelető számú, jól berendezett népiskolák felállítására s ott hol ez ma még nem lehetséges, a községiiskolába járó gyermekek vallásos oktatásáról kellő mértékben gondoskodás, a nőnevelés elbanyagolt ügyének felkarolása, a protestáns gimnáziumoknak, melyek a nemzeti közművelődésnek régi időktől fogva erős bástyáit képezték, más hasonló tanintézetekkel egy színvonalban tartása. — Szépen kiemeli a felekezeti iskolák szükségességét azokkal szemben, kik épen e miatt a protestantizmust hitfelekezeti elzárkózással vádolják. Hiszen csak az önfentartás törvényeit követjük — ugymond a többek közt — midőn iskoláinkban az apákhoz méltó nemzedékről gondoskodni iparkodunk.

Majd áttért az egyházi közigazgatás kérdéséhez, melyet nagyon találóan jellemez, azt mondván, hogy „egyházi

közigazgatásunk biztos alapokon nyugszik, annak minden fokán nem a felsőbbség utasításai azok, melyek a tevékenységet mozgásba hozzák, ennek rugója az öntudatos egyéni cselekvés; a sáfárok kötelessége feladatukat akként teljesíteni *buzgón és lelkiismeretesen*, hogy az egyház szent ügye sérelmet semmi tekintetben ne szenvedjen és ha mindenki helyét teljesen betölti, aggodalomra nincs okunk.

Szólott még röviden azon viszonyról, melyben a protestantismus az állammal és más valláshoz tartozókkal szemben áll. Nagy örömmel emlékszik meg azon nagyszerű eredményről, mely az evang. egyház idegen ajkú tagjai között a nemzeties haladás érdekében a legközelebbi évtized alatt beállt.

Ezekben jelezvén álláspontját, melyet felügyelő tisztében elfoglalni óhajt, a superintendenshez, az esperesekhez, esperességi felügyelőkhöz, a lelkészi és tanítói karhoz intézett üdvözlő és buzdító szavai után beszédét berekeszti.

A nagyhatású és általános tetszéssel fogadott beszédre b. Radvánszky Antal egyetemes felügyelő, azután Földvári Mihály pestmegyei alispán, végre Breznyik János tanár üdvözölte Fabinyit.

Fabinyi köszönettel és jóleső érzettel vette a bizalom nyilvánulásait s miután úgy az ő beszéde, mint a Győry Vilmos által mondott ima jegyzőkönyvileg megörökítettü határozatott, a közgyűlés ezen napra befejeztetett.

Október 10-én vasárnap a közgyűlés szünetelt. Délelőtt gyámintézeti istenitisztelet tartatott; az esteli órákban pedig a superintendens elnöklété alatt papi értekezlet tartatott, mely az aggodalmas büntető törvénynek már e lapok hasábjain is említett 53. és 60. §§-t vette megvitatás alá. A „*más vallás felekezetebe fölvesz*” kétesértelmű hely megvilágosítására sokan szót emeltek s a hosszas és beható tárgyalásnak vége az lett, hogy miután a büntető törvény az 1868. évi vallási törvényekre támaszkodik, a lelkészek utasítatnak, hogy a törvény értelmében oly gyermekeket, kik az evang. egyházhoz szülőik vallása szerint nem tartoznak, ne keresztesse; nem a büntető törvény előtti félelemből, hanem azért, hogy más egyháznak ügyeit tiszteletben tartsuk s így az államnak békeszerető alattvalói legyünk.

Október 11-én az egyes kiküldött bizottságok által be-terjesztett jelentések véettek tárgyalás alá. A pénzügyi bizottság tüzetes beadványa szerint a kerület pénzvizonya megnyugtató, biztos pénzszekrényben közel 133,000 frt őriztetik. Jakobey pénztárnok a számadás terhe alól felmentetik. A papok özvegyeinek segélyezésére ez évben 600 frt fog kiosztatni. A pénzügyi bizottság elnökül újlag Fabinyi Theofil választatik.

Az antalfalvi papválasztás peres ügyében kiküldött bizottság azon indítványa, hogy Kutlik Tivadar, ki már hosszú idő óta Csehországban pap s így a magyarhoni prot. egyházra nézve idegen, a választásból zárassék ki, határozattá emeltetett. A páncsovai temető-kérdés, a hódmezővásárhelyi surlódás elintézése az illetékes egyházi hatóság-hoz tétetik vissza.

A tanügyi bizottság jelentése szerint az 1879/80-ki tanévben összesen volt 6 felső és középiskola; 5-ben az előadási nyelv tisztán magyar. E tanintézetekben van 43 tanterem, 17 gyűjtemény, 87 tanár, könyvtárakban van 38,305 kötet könyv.

A legnagyobb tanári fizetés 1525 frt, a legkisebb 600 frt. A tanulók száma 1557, ezek közül 611 ág. ev. 107 helv. hitv., 233 róm. kath., 3 gör. kath., 20 gör. kel., 460 zsidó. Ezen intézetek jövedelme 88,254 frt, költsége 86,103 frt évenként.

A Baldácsi hagyatékot kezelő bizottság kérelmére az özvegy kielégítése szempontjából 30,000 frtig meghatalmazás adatik s egyszersmind új kezelési szabályozat kidolgozására felszólítatik.

A kerület főjegyzőjévé egyhangulag ismét Győry Vilmos választatott meg.

A tanítók és segédlelkészek választására vonatkozó új

szabályzat egész terjedelmében felolvastatván, megvitatás végett az esperesekhez beküldetik.

Délután a lelkészi özvegy-árva intézet tartott gyűlést. 24,500 frtot tevő birtoka biztos helyen, többnyire 8% kamaton van.

A gyűlés negyedik napját — okt. 12. — a maskovai lelkész Bansell ügye vette igénybe egészen. Bansell ugyanis megörült, ennek folytán a nógrádi esperes először helyettesítetét, azután új papválasztást rendelt el Maskován. Ez ellen a pap rokonai a kerülethez folyamodtak, s törvénytelennek mondák a választást, mert még akkor az örültség hivatalosan nem konstatáltatott. A közgyűlés hosszas és heves vita után szavazattöbbséggel elfogadta az e tárgyban kiküldött hatóság indítványát, a papválasztást jóváhagyta, s ezzel a nagy port fölvert ügynek véget vetett. Ezzel a gyűlés befejeztetett.

Az október 13-án tartott gyűlés kizárólag iskolai ügyekkel foglalkozott.

Ezek közül különösen érdekli a mi figyelmünket is az eperjesi jogakadémia és a felállítandó ev. theologiai akadémia ügye.

Az eperjesi jogakadémia fentartását a bányai kerület kívánja, de csak úgy, ha a törvénytábla követelményeknek megfelel s ha a b. kerulettől áldozatot nem kíván. (Ez már igazán csak erkölcsi támogatás. Szerk.)

A theologiai akadémiát a kerület eddigi határozata értelmében ezentul is Pozsonyban és nem Eperjesen kívánja felállíttatni.

E nap délutánján a bányakerület az egyetemes felügyelőnél b. Radvánszky Antal ur ő exjánál tisztelettel.

E napon tartatott az egyetemes értekezlet.

Egyetemes felügyelő ur az értekezletet üdvözölte s a bányakerületnek megköszönte azon szíveségét, hogy egy gyönyörű albummal emlékezett meg róla, melyben a kerületbeli lelkészek arcképei foglaltatnak. Majd több kiválóan fontos ügyet terjesztett az értekezlet elé, melyekre nézve a következő napi gyűlésnek kelle határozni.

Október 14.

Az egyetemes gyűlés e napon ünnepélyes isteni tisztelet után, melyen Haan Lajos csabai lelkész megható imát mondott, vette kezdetét. A gyűlést, mely rendkívül látogatott volt, b. Radvánszky Antal egyet. felügyelő tartalmas beszéddel nyitotta meg, kiemelvén, hogy a társadalmi élet terén csak a rokonszenvezők szoktak egyesülni, holott egyházi téren, jelesül a protestantismus körén belől, nem egyedül a szív, hanem a szellem, a gondolat is minden kéanszertől távol, önkénytelen egyesül a közös célok elérésére. Megemlíti, hogy a bányakerület élére egy érdemduz erő, Fabinyi Teofil emeltetett s továbbá, hogy az egyház és iskola javára több rendbeli hagyatékok letétettek s így elég oka van örömmel üdvözölve megnyitni az egyetemes gyűlést.

Majd felolvastatott az elnöki jelentés. Ebben előalja elnök, miszerint a belügyminisztertől érkezett felszólítás, mely szerint némely tótajku evang. lelkészek és tanítók tót lapokban hazaellenes cikkeket irtak, szigorú vizsgálatot rendelt, de a vizsgálat semmi bűnös tettet nem derített ki. Az elnök szigorú eljárása tudomásul vétetett s kimondatott, hogy az egyetemes gyűlés hazafias kötelességének tartja minden erejével oda törekedni, hogy kebelében ily kihágások ne történjenek. Ha pedig mégis előfordulnának ilyen vétkes esetek, a vétkes pap vagy tanító okvetlenül a consistorium elé állíttatik s szigorúan megbüntettetik.

Következett a közoktatási miniszternek a jogakadémiai ügyben kelt ismeretes intézvényének s a tiszti kerület által erre nézve készített emlékiratnak benyújtása. Az egyetemes gyűlés az emlékirattal egyezően visszautasítja a közoktatásügyi miniszternek az eperjesi jogakadémia feloszlatására vonatkozó felhívását, egyszersmind határozatott, hogy a mennyiben az eperjesi jogakadémia nem állana minden tekintetben a kor színvonalán, a kerület és egyetem közösen oda fognak hatni, hogy a hiányok pótoltsa-

nak, végre kimondatott, hogy a már megkezdett egyetemes egyházi alap oda fejlesztessék, hogy mielőbb a felsőbb iskolák emelésére legyen fordítható, az eperjesi jogakadémián pedig a netalán mutatkozó hiányok mielőbb orvosoltassanak.

A felállítandó egyetemes theologiai intézet székhelye iránt Pozsony és Eperjes versenyeznek s adtak be emlékiratot az egyetemes gyűléshez. Erre nézve határozatott, hogy mind az Eperjes, mind a Pozsony által benyújtott ajánlat s illetőleg indítvány a központi bizottsághoz utasítások, mely a legközelebbi egyetemes gyűlésig vagy Pozsony-nal vagy Eperjessel szerződést kössön s terjeszzen elő, hogy aztán az egyetemes gyűlés a theologia felállítását jövő évre határozatilag kimondhassa. A theologiai intézet feletti vitában természetesen mind Pozsonynak mind Eperjesnek voltak szónokai. Nográdi Szontagh Pál, e kitünő hazafi és nagy műveltségű férfiú, Eperjes mellett emelte fel szavát egyebek közt azért is, mert a Pozsonyban uralgó szellemet azon körülmény igen gyanusnak tünteti fel, hogy az ottani evang. község német nyelvű előterjesztést tett ez ügyben az egyetemes gyűlésnek. Jeszenszky Károly próbálta meggyőzni a pozsonyi egyházat, mint a melynek hivatalos nyelve a német, de a legnagyobb tekintélyű szónokoknak (b. Prónay Dezső és Ivánka Imre) zajos tetszéstől kísért beszédek mutatták, hogy Pozsony szelleme az egyetemes gyűlésen nagyon nem tetszett.

Október 15.

E napon is sok igen érdekes tárgya volt a gyűlésnek, de terünk nem engedi, hogy azokat egyenként felelőlegessük. Csak egy igen nevezetes ügyet emelünk ki. Roth Ida kisasszony a gymnáziumi tantárgyakat elvégezvén, a dunamelléki evang. egyházkerülethez az érettségi vizsgálat letehetéseért folyamodott, azonban kérésével elutasított. Roth Ida kisasszony kérelmével az egyetemes gyűlésre apellált, a kérelem véleményes jelentéstételre a tanügyi bizottsághoz kiadtván, ez Roth Idának ez érettségi vizsgálat letevéseére az engedélyt megadandónak véleményezte. E kérdés felett hosszúságos és igen érdekes vita fejlődött ki. Különösen Győry Elek ügyvéd tartott emelkedett szellemű beszédet, melyben a nők tudományos képeztetését pártolta s így a kért engedélyt megadandónak tartotta, végre határozatott, hogy Roth Idának az érettségi vizsga letehetése megengedtetik, egyébként pedig az ügy a kerületekhez tétetik át tanácskozás végett.

a+b.

Az aradi lelkészi kör gyűlése, szeptember 27-én 1880.

Jelen voltak Ferenczy Gedeon aradi lelkész ideiglenes elnöke alatt: Nyeste István, szentleányfalvai lelkész, Kocsa Károly pankotai és Rácz Károly ménes-gyoroki lelkésztanítók. Az aradi lelkészi körben ugyan 7 lelkész van, de a kisperegi, szemlaki és borossebesi nem jelent meg. Ámbár csak 4-en voltunk és így nem teljes számmal, de részint azért, mert felénél több volt jelen egygyel, részint azon elvből indulva ki: praesentes concludunt, megtartottuk a gyűlést. Mellőzve a kör belügyeinek elintézését, röviden csak azon tárgyakra szoritkozom, melyek egyetemes értékűek, s ezeket épen azért kérném nagytsz. szerkesztő ur becses lapjában közzétenni, hogy egyházi hatóságaink figyelme rájuk irányulván, adatnék kezünkbe biztos irányfonal, mely által a lelkészekre sokfelől önző rendeletek tömkelegéből úgy vergődhetnénk ki, hogy mind a Scyllát, mind a Charybdist elkerülhessük, s ez főleg reánk égető kérdés, kik a központtól távol, számtalan idegen nemzetiség és felekezet hullámai által körülgyűrűzve vagyunk, s e mellett Aradon és Szentleányfalván a nazarénizmus körtünetei is mutatkoznak. Vajha mi, aradi kör lelkészei, kiknek egyházi dicsőségünk fénye csak a multból sugárzik már működésünk területeire, melyeket háromszázaddal ezelőtt a reformáció első pártfogói, a Petrovicsok, Jaxithok, Perényiek és Má-

gocsiak birtak, mert a jelen előttünk igen sivár, ismétlem, vajha mi, e hét missziói hivatású egyházak lelkészei, oly sikerrel és kitartással működhetnénk, hogy az evangéliomi világosság hovatovább terjedne, és tiszta fénye fenn lobogna, itt a Maros és Körös közti téren, mint 330 évvel ezelőtt, ámde, hanemha az segítségünkre lesz, ki a hét gyertyatartók közt jár, és a kinek szava olyan, mint a sok vizeknek zúgások, mi csekély tehetségünkkel nagyon keveset vihetünk ki, ugyanazért kiáltunk a mélységből: „Uram! tarts meg minket, mert elveszünk!“

De térek a tárgyra! A ménes-gyoroki lelkész előadja, hogy a mult 1879. évi december 19-én elolvasás és látamozás végett köröztetett az aradi járás lelkészei közt, szolgabírói és községi hivatali uton egy alispáni rendelet azon tárgyban, hogy legyenek figyelemmel és ügyelettel a kontárbábákra, de nem csak úgy, hogy ilyeneket el ne fogadjanak keresztelés alkalmával, hanem úgy is, hogy ha ilyeneket észlelnek épen a szüléseknél is.

Jól tudja az aradi kör, hogy egyház és állam egymásra van utalva s egymást céljai elérésében segíti, mert egyik kéz a másikat mossa s a lelkészek, kell, hogy a polgári hatóság rendeleteit teljesítsék, így hozván ezt magával a méltányosság is, mely szerint az egyház is sokszor igénybe veszi a polgári hatóság segédletét; nincs is a rendelet ellen semmi kifogása, csak azt szeretné tudni, hogy micsoda módzatok szerint volna kivihető az, hogy a lelkész a szüléseknél is észlelhessen, hogy vajjon kontár vagy diplomás bába viszi-e a szülészni tisztelet?

Azután Ferenczy Gedeon, az aradi egyház apostoli buzgalmú lelkése olvastatta fel a szentleányfalvai lelkész által a neki küldött következő rendeletet: „Másolat. Vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter 22,065. sz. Tapasztaltatván, hogy a lelkészek az anyakönyvek vezetésénél a szükséges adatok hiányában kellő pontossággal nem járhatnak el s így néha ingadozó jelzőket, u. m. „állítólag törvényes,“ kénytelenek használni, minek folytán később az anyakönyvek kiigazításának szüksége áll be: nehogy tehát ily kiigazítások gyakran ismétlődjenek s egyáltalában a kétes eseteknek eleje vétessék, ezennel a következőket elrendelendőknek találtam stb. stb. (Lásd a „Protestáns Hetilap“ ez évi 39. számát, melyben ez a miniszteri rendelet szóról-szóra közététe-tett. Szerk.)

12,664/1880. tan. sz. Végzés. Másolatban szigorú mihez-tartás végett a helybeli *helvét egyház* lelkészi hivatalának kiadatik. Arad sz. k. város tanácsának 1880. szept. 18-án tartott üléséből kiadta H. s. főjegyző. — Kivül 12664/1880. tan. sz. A Helvét-egyház tek. lelkészi hivatalának. Helyben.

Ily rendelet az aradi kör lelkészei közül ez ideig még csak nt. Ferenczy urnak küldetett, ugyanazért ő kérdésbe teszi: hogy miként egyeztessen ezt össze az ő hivatalával, a hol a református hívek száma, egy pár családot s néhány iparost kivéve, szünteleni hullámvásban levő cselédebemberekből áll, kik az ország különböző vidékeiről vándoroltak Aradra s néha néhány napig, néha pár hóig vagy évig tartózkodnak ott, azontul ismét felkerekednek, uj hazát keresni? Az idő és a költség hiánya szegény cselédebembereknél akadályul szolgál a házassági bizonylat beszerzésében, miáltal a kisdéd megkeresztelés napokkal elodáztatik vagy végkép is elmarad, s alig hibázunk vele, ha kimondjuk, hogy e rendelet foganatosítása nálunk a nazarénizmus malmára hajtja a vizet? A nazarénusok, csak hogy ronghassák a lelkész tekintélyét, ez esetben mindjárt készek ellenök idézni Csel. 8. 36. versét. E tárgyak csak megbeszéltek, de jegyzőkönyvbe nem vétettek, mert az aradi lelkész ur alólírottat mint egyszerűs mind jegyzőt, felszólította arra, hogy írásba tevéen ezeket, küldje el a „Prot. Hetilap“ nt. szerkesztőjének.

Gyorok, okt. 18. 1880.

Rácz Károly,

az aradi kör elnöke és jegyzője.

CSOMOR JÁNOS
emlékezete.

CSOMOR JÁNOS nagyharsányi ref. lelkész és egyházmegyei tanácsbíró f. évi október hó 9-én öt heti betegség után meghalt. A megtört özvegy és gyászoló árvák mellett, az evangyeliomi lelkületű pásztorát vesztett gyülekezet s a buzgó munkás tagjától megfosztott egyházmegye osztoznak a leverő gyászban.

A megboldogult Debreczenben született az 1823-ik évben Csomor András és Kenyeres Sára szüleitől. Akadémiai pályájának bevégezése után három évig kabai rektor volt. Ezután N.-Váradon, majd N.-Szalontán — b. e. Balogh Péter akkori esperes oldala mellett — káplánkodott. Innen hívta meg őt a nagyharsányi egyház lelkészének, mely hivatalt 25 évig vitte ernyedetlen példás buzgalommal. — A nagy-szalontai egyházmegye fölismervén benne az ügybuzgó tevékeny férfit, meghozta neki az elismerés adóját, tanácsbíróvá választotta. „Ki kevesen hiv volt, többre bizatott ezután,“ s e bizalmat odaadó munkássággal végig megtartá. Fő erényei: a keresztyéni nemes egyszerűség, az igazság szeretete, áldott szívjóság, mely mindig részt kíván magának a mások örömeiből és szenvedéséből; fogyatkozása: a gyöngye törekeny test voltak. Hivataloskodásának második évében lépett házasságra Filótás Terézia nejével, s a mélyen levert özvegygel ma három gyermek — Kálmán hittanthallgató, Béla és Zoltán gymnasiumi tanulók a debreczeni főiskolában — keszgeri a szerető áldozatkész férjet és apát. Anyagi vagyont nem hagyhatott övéinek, de hagyott mocsoktalan becületet s életében kitűnő példát.

Temetése e hó 11-ik napján ment végbe. Egyházi beszédet a szép számú s diszes hallgatóság előtt ntiszt. Nagy Dániel komádii lelkész s esperes ur tartott fölőtte Ap. csel. 20. r. 24. v. alapján, s a halottnak példás életére útvalva — miután megczáfolta ama balvéleményt, mintha a lelkészi hivatal a nyugalom párnája volna — beszélt a lelképásztori tisztt nehéz voltáról, mi kitűnik 1-ször, annak meggondolásából, hogy nem érzékelhető dolgokat kell hirdetni, s 2-szor abból, hogy hivatalánál fogva a lelkész mindenben példaadásra van hivatva. Az alapigéül választott szentirati hely valóban illő, s alkalmazása találó vala az elköltözöttre. Majd alólírott mondott rövid oratiót, s végre a sírnál t. Nagy Péter geszti lelkész ur olvasott egy rövid de buzgó fohászt. Legyen síri álma szelid és zavartalan.

Nagy Imre,
ugrai ref. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Tanfelügyelők s tanítóképezdei tanárok képesítése Franciaországban.

F. évi junius 5-én kelt egyik rendelet szerint senkit sem lehet kinevezni elemi tanfelügyelőnek, praeparandiai igazgatónak vagy igazgatónőnek (a két állás egyenlő rangfokozata azzal ki van mondva) mielőtt egy szakszerű vizsgálaton erre képesnek nem nyilvánítottatott. Vizsgálatra pedig csak oly jelöltek bocsáttatnak, kik legalább 25 évesek s két teljes évet töltöttek egy tanítóképző intézetben vagy nyilvános középiskolában mint tanárok, vagy öt évet mint egy nyilvános népiskola tanítói. Ez utóbbi öt év háromra is le-

szállítható, ha az illető tanító legalább két évig tanfelügyelői megbízott volt. Megkivántatik azonban, hogy az aspiransnak vagy baccalaureatusi diplomája (akár a nyelv és történelmi — bachelier és lettres — akár a mennyiségtan s természettudományokból — és sciences) vagy középiskolai tanári vagy kitűnő elemi tanítói oklevele legyen. A képezdei tanári oklevél csak azoktól nem követeltetik, kiknek két baccal, diplomája vagy egy licenciatusa van. E rendelet kihirdetésétől számítva még öt évig felmentheti a miniszter a képezdei tanári oklevél követelménye alól az öt éven át már fungált tanítónőket, ha igazgatónők akarnak lenni.

E képesítési vizsgálatra a miniszter által egy öt tagú bizottság fog minden évben kineveztetni, mely az igazgatónő aspiransok vizsgálatára alkalmából két igazgatónővel fog kiegészítettetni. A jelöltek a tanügyi igazgatóság titkári hivatalánál július első felében jelentkeznek s igazolványaikat benyújtják. A vizsgálat október hóban fog megejtetni. Az írásbeli vizsgálat a megye székhelyén történik a tanügyi igazgató jelenlétében a miniszter által meghatározandó két egymást követő napon az egész országban. S állni fog két dolgozattól; egyik valamely paedagogiai, másik iskolakormányzati kérdéssről, melyek előkészítésére négy-négy óra engedtetik. E dolgozatok a bírálattal együtt felküldetnek a miniszterhez. Az írásbeli dolgozat alapján a bizottság kimondja, bocsátható-e az aspirans a szóbeli és gyakorlati vizsgálatra. Ez Párisban történik s állani fog egy-egy jelöltnél mintegy 45 percnyi conversatióból a paedagogia s iskolakormányzat különböző tárgyai felett. Ezt nyomban követi egy gyakorlati próba valamely iskola vagy óvoda vezetésében. Vizsgálat után a bizottság által képeseknek ítélték névsora a miniszter jóváhagyása alá terjesztetik, kinek joga lesz a bizonyítvány kiadása.

Csatolva van a rendelethez a szóbeli és gyakorlati vizsgálaton előfordulható nevelés-oktatástani tárgyak teljes jegyzéke.

A tárgyak „paedagogiai“ s „iskolai törvényhozás és kormányzás“ czimek alatt két főcsoportba vannak sorozva. — Alsóbb csoportok amott a „nevelés,“ „iskola,“ „nevelés történet“; emitt a „tanítóképezdek,“ „elemi iskolák,“ „óvodák,“ „a népiskolák kiegészítése,“ „személyzet.“

Az első főcsoport nevezetesebb tárgyai: A nevelés főelvei. Physikai nevelés. Általános tudnivalók az egészség-tanból. Játék, torna. Az érzékek fejlesztése. Megfigyelési gyakorlatok. Értelmi nevelés. Értelmi erők; azok fejlődése a különböző életkorok szerint; művelése s alkalmazása az egyes ismeretágaknak. Az emlékező, ítélő, okoskodó s képzelő tehetség szerepe. A módszer; a különböző tanmódok: analysis és synthesis; inductio és deductio. Erkölcsi nevelés. Akarat. Az emberi szabadság a gyermeknél. Erkölcsi öntudat; felelősség; kötelelességek; a kötelelességek és jogok viszonya. A kedély fejlesztése a gyermeknél. A szokások befolyása; a jellem módosulása. Az ösztönök s jellemsajátságok különfelelése.

Iskolai nevelés és oktatás. Az iskolák fajai. Óvodák, elemi s felsőbb népiskolák. Pótlótanfolyamok. Anyagi szervezés. Iskola helyiségek, bútorok, tanszerek. Gyűjtemények. Könyvtárak. A növendékek osztályozása. Tanterv, órarend. iskolai napló. A tanítás alakjai: szemléltetés, kifejtés, kérdés, előszóval való előadás; írásbeli gyakorlatok, javítás.

Iskolai kirándulások. Bizonyítványok. Fegyelemtartás: jutalom, büntetés, vetélkedés, az önbecsérzet ébresztése. A tanító személyes hatása, tekintélyének feltételei, viszonya a növendékekkel és családokkal.

Nevezetesebb paedagogusok s azok tanai. A főbb paed. művek analízálása.

A második főcsoport nevezetesebb tárgyai:

Tanítóképző intézetek állításának feltételei. A tanító-jelölték felvétele. Az intézet tanterve, belső kormányzata, külső felügyelete, gazdasági és pénzügyeinek vezetése. A népiskolák különböző fajai s azok állításának feltételei. Községi iskolák vegyes (nemileg) s felekezeti iskolák. A növendékek felvétele az iskolába. Ingyenes iskolázás. Iskolaépületek állítása, fentartása, egészségi kellékei. — A nyilvános iskolákhoz csatolt pensionatusok. Az iskolák neveinek s körülményeinek s előmenetelének nyilvántartása. Magániskolák a nyilvánosak helyett. Az óvodák viszonya az elemi iskolához; azok története és sajátos vezetése. Nép- és iskola-könyvtárak. Felnőttek és mesterinasok oktatása. Tanszermuzeumok, iskolai takarékpénztárak, házi ipar, műhelyek. Gimnastika.

A rendes és segéd, nyilvános és magán tanítók és tanítónők kinevezése, törvényes állása, hivatalos kötelessége, fizetése, nyugdíjazása. Népnevelési társulatok. Népnevelés, felügyelet. Tanfelügyelők, azok kellékei s viszonya a hatóságokkal s tanítókkal. Paedagogiai könyvtárak. Paedagogiai értekezletek.

Egy másik szintén jun. 5-én kelt rendelet a praeparandiai tanárok képezését szabályozza. E szerint az elemi tanítóképző intézetben senki sem foglalhat el tanári vagy tanárnői állást mielőtt vagy a nyelv és történelmi vagy a menyiség- és természettudományokból szakvizsgálatot nem tett. A vizsgálatra csak olyanok bocsáttatnak, kik legalább 21 évesek s két évig tanítókodtak s baccalaureatusi diplomával vagy középiskolai tanári oklevéllel vagy kitűnő tanítói oklevéllel bírnak. A tanári segédeket vagy segédtanítókat professori cím csak 25-ik életévöknek betöltése s három évi hivatalos szolgálat után illeti.

A két tudományzagnak megfelelőleg két bizottságot fog kinevezni a miniszter minden évben a candidatusok megvizsgálására. Mindegyik bizottság öt tagból, s nők vizsgálatánál még két női póttagból áll. A candidatusok június hóban jelentkeznek a tanügyi igazgatóság titkári hivatalánál, hova igazolványaikat benyújtják. A vizsgálat július 1-je s aug. 15-ike közt történik a miniszter által országszerte meghatározandó napokon. Írásbeli vizsgálatra — mely a megyei székhelyen fog történni — két dolgozat kívántatik: az egyik szakból egy irodalmi, történelmi vagy erkölcsi, aztán egy neveléstani vagy módszertani themáról; a másik szakban egy matematikai vagy természettudományi s azon kívül egy módszertani kérdéstről. Egy-egy dolgozatra négy óra idő engedtetik. A fogalmazások bírálataikkal együtt a tanügyi igazgatóhoz s onnan a miniszterhez küldetnek. Szóbeli és gyakorlati vizsgálatra személyenként 45—45 perc fordítatik. Énekből, zenéből s élő nyelvekből a képezítés külön bizottság előtt történik. A bizonyítványokat itt is a miniszter erősíti meg.

A „N. L.“ után.

Debreczen, 1880. nyomtatott Kutasi Imre gyorssajtóján

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Nagytisztelétű szerkesztő ur! Tekintetes Békési Gyula gymn. igazg. tanár urnak a „Prot. Hetilap“ f. évi 42. számában „Kéretlen tanács“ czim alatt közrebocsátott IV. cikkében, a többek közt ezen kifejezés fordul elő: a debreczeni ref. egyház tanítói egy jó részének még folyvást 100—150 gyermekből álló négy osztályt kell tanítani egy teremben.“ Ezen bizonyosan tévedésen alapuló tételt, a tiszta igazság érdekében kénytelen vagyok helyreigazítani; mert a debreczeni ref. egyháznak jelenleg egyetlen egy elemi iskolája sincs, hol egy tanító egy tanteremben 100 növendéken felül négy osztályt tanítana. Igaz, hogy még most is 3 fiu iskolában egy-egy tanteremben 100-on felül áll a növendékek száma, de ezekben is nem négy, hanem két osztályt vezet egy-egy tanító; reményem azonban, hogy ezen, mindenesetre lényeges bajon is rövid idő múlva segítve leend. Kiváló tisztelettel maradván, Debreczenben, 1880. okt. 19. Némethi Lajos m. k. iskolaszék elnöke.

Gyászhir. A nagy-károlyi egyházmegye f. év okt. 15-én Nagy-Károlyban tartott egyházmegyei közgyűlésén tiszt. Balajti János irinyi ref. lelkész ur megjelenve: onnan hazatérte alkalmával — az irinyi egyháznak több küldöttével egy szekeren utazván — szivgörcsben annyira észrevétlenül halt meg, hogy a vele utazók, csakis mikor haza érkeztek, vették észre halálát.

A megboldogult lelkésznek porai okt. 17-én vasárnap délután adattak át az örök nyugalomnak. A gyászos szertartást a háznál a szaniszlói s berei ref. lelkészek végezték. Előbbi a halálesethez alkalmazott rövid imát, utóbbi pedig szép s valóban megható oratiót tartott a hirtelen kimúlt pályatárs felett. — A kiszenvedettnek fáradalmai után legyen nyugalom és üdvösség.

Gyászhir. SIPOS JÁNOS belényes-ujlaki lelképásztor f. évi október hó 17-én esti 9 órakor életének 72-ik, lelkipásztorokodásának 46-ik évében meghalt, lelkét teremtőjének visszaadván. Ő hív lelképásztor, jó férj, jó apa, nemesen érző férfiú volt. Halálát mély bánattal siratják, özvegye, két lelkész fia, (egyik belényesi r. lelkész, a másik b.-ujlaki s. lelkész) s egyetlen élő testvére Sipos Pál főthi lelkész és esperes. — Üdv az elköltözöttnek!

A jász-nagy-kun-szolnok megyei tanító-testület Bár-dossy Gyula kir. tanfelügyelő elnökele alatt f. é. szept. 20-án tartá Szolnokon alakuló gyűlését. Miután az elnök hazafias beszédben fejtegette az egyesülés célját s miután megállapították, hogy a megjelenésre kötelezettek megjelentek, a tanítótestület megalakultnak kimondatott. A tisztikar 3 évre megválasztatott. A tisztikar az elnök tanfelügyelőn és egy izraelita felekezeti tanítónon kívül csupa községi tanítókból áll, a mi azt mutatja, hogy a felekezeti tanítók általában távol tartják magukat a fentirt tanítótestülettől. A gyűlés némely apróbb ügy letárgyalása után a jövő közgyűlésre 3 tétel megfajtását tűzte ki, mire három tanító önként vállalkozott. A tételek ezek: 1. Magyar nyelvtani értekezés az elemi iskolában. 2. A fegyelem gyakorlása a népiskolában. 3. (A konyhakertészetünk (?) cél-szerű tanítása az elemi iskola 3 felső osztályában. A jövő évi közgyűlés 1881. szept. 12-ére Szolnokra tűzetett ki.

Megjelent és beküldetett a „Protestáns új képes nap-tár 1881. évre.“ Szerkesztette Duzs Sándor tanár. Nyomatott Franklin-társulat magy. irod. intézet és könyvnyomdában. Ára 50 kr. E jól szerkesztett naptárnak kiváló érdekeltséget kölcsönöznek: Fabinyi Teofilnak az evang. bányakerület új felügyelőjének, Kerkápoly Károlynak e két kiemelkedő hazai prot. férfiúnak s Bersier Eugén nagyhirű párisi ref. lelkésznek alapos életrajzaik és arcképeik.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatárs: **Tóth Sámuel.**